

ΣΤΗΝ ΑΚΡΗ ΣΤΟ ΠΟΤΑΜΙ ... Η ΓΙΑΓΙΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ... ΘΥΜΑΤΑΙ

ΜΠΑΛΙΑΚΟΥ Α.¹, ΛΕΜΠΕΣΗΣ Κ.¹, ΖΑΧΟΣ Δ.¹, και ΛΙΤΟΣ Δ.¹

¹ 4^ο Δημοτικό Σχολείο Βούλας, Δ/ση Α/θμιας Εκπ/σης Ανατολικής Αττικής
e-mail: kyrach@hol.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το πρόγραμμα «**ΣΤΗΝ ΑΚΡΗ ΣΤΟ ΠΟΤΑΜΙ ... Η ΓΙΑΓΙΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ... ΘΥΜΑΤΑΙ**» ήταν η ολοκλήρωση της συμμετοχής του Σχολείου στο δίκτυο προγραμμάτων Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ με τον τίτλο «**ΤΑ ΠΟΤΑΜΙΑ ΣΤΗ ΦΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ**». Τέθηκαν στόχοι γνωστικοί, επιστημονικοί, κοινωνικοί, αισθητικοί, διαμόρφωσης θετικών στάσεων και συμπεριφορών. Το θέμα μελετήθηκε από τους μαθητές ομαδοσυνεργατικά χρησιμοποιώντας τη μέθοδο PROJECT, με ενσωμάτωση της μεθόδου Ανάλυσης Προβλήματος καθώς και τη Μελέτη Πεδίου. Οι θεματικές ενότητες που αποτέλεσαν τη δομή της εργασίας μας, ήταν: Ο Έλληνας και ο ποταμός- Μυθολογία (θεοποίηση ποταμών, νεράιδες, νύμφες, ξωτικά, μύθοι, παραδόσεις)- Ιστορία (διερεύνηση γεγονότων από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα – ιστορικοί τόποι και κτίσματα γύρω απ' αυτούς), Η ζωή γύρω από τους ποταμούς (Ανάπτυξη οικισμών, Οργάνωση ζωής-ανθρώπινες δράσεις- Μύλοι- Νεροτριβές- Μπαρουτόμυλοι- Βυρσοδεψεία –Γεφύρια- Αλώνια-Χάνια), Οικονομική ανάπτυξη περιοχών που εκμεταλλεύονται τη δύναμη του νερού (παλιότερα και σήμερα), Τα ποτάμια στον πολιτισμό μας (Θρύλοι, μύθοι, παραμύθια, δημοτική ποίηση, λογοτεχνική παραγωγή, ήθη – έθιμα, εκδηλώσεις λατρείας και ψυχαγωγίας). Για την επίτευξη των στόχων σχεδιάσαμε και πραγματοποιήσαμε τις παρακάτω δραστηριότητες: Συλλογή υλικού από διάφορες πηγές, επεξεργασία του και ανακοινώσεις ομάδων. Ανακάλυψη της γνώσης και βιωματική προσέγγιση του θέματος, αφηγηματική ανασύνθεση, ταξίδια κατευθυνόμενης φαντασίας, δραματοποιήσεις, δραστηριότητες δημιουργικής έκφρασης, παραγωγή εκπαιδευτικού εντύπου. Το πρόγραμμα έδωσε την ευκαιρία στους μαθητές να κατανοήσουν με διαφορετικό τρόπο τη γνώση και να συνειδητοποιήσουν το δικό τους ρόλο πάνω σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον με τη στενή και την ευρύτερη έννοια.

BALIAKOU A., LEBESIS K., LITOS D., and ZAHOS D.

e-mail: kyrach@hol.gr

ABSTRACT

The program “**AT THE RIVER BANK...THE GRANDMOTHER FOLKLORE... REMEMBERS**” was the completion of the participation of our school in the network of programs of Environment Studies of the Ministry of Education entitled **RIVERS IN NATURE IN TRADITION and CULTURE**. The targets that were set were cognitive, scientific, social, aesthetic, formulation of positive attitudes and behaviour. The subject was studied by the students in a form of a team using the method of PROJECT, by integrating the method of Analysing a problem as well as Field Study. To achieve our aim we planned and carried out the following activities. Selecting material from different sources and processing them and presentation from the teams of pupils. The discovery of knowledge and empirical approach to the subject. Narration, fantasy trips, dramatization, activities of creative expression, publication of educational material. The program offered the pupils the chance to understand the knowledge they gained from a different angle and realise their role in the matters concerning the environment.

Λέξεις κλειδιά: ποτάμι, ανθρώπινες δράσεις, Λαογραφία, φύση, παράδοση, πολιτισμός, ήθη, έθιμα, μύθοι, παραδόσεις, ποίηση, λογοτεχνία, λατρεία, ψυχαγωγία.

1. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Την επιλογή του θέματος επηρέασε το ενδιαφέρον των μαθητών να γνωρίσουν το φυσικό περιβάλλον και ειδικότερα το ποτάμιο και παραποτάμιο οικοσύστημα, όπως έκαναν οι συμμαθητές τους τα δύο προηγούμενα χρόνια, καθώς το σχολείο συμμετείχε στο δίκτυο προγραμμάτων Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ με τον τίτλο «**ΤΑ ΠΟΤΑΜΙΑ ΣΤΗ ΦΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ**». Ικανοποιούσε την ανάγκη μελέτης της άμεσης σχέσης της ζωής των Ελλήνων με τους πολλούς αλλά μικρούς ποταμούς της χώρας μας και την πλούσια λαογραφική παράδοση της πατρίδας μας σχετική με τα ποτάμια και τις ανθρώπινες δράσεις γύρω από αυτά. Γνωστικά αντικείμενα από τη διδακτέα ύλη της ΣΤ΄τάξης βοηθούσαν στην υλοποίηση του Προγράμματος και υπήρχε η δυνατότητα στήριξης (επιστημονικής, εκπαιδευτικής, κ.ά.) από θεσμοθετημένους φορείς.

2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Η Παιδαγωγική Ομάδα σε συνεργασία με το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Θέρμου Αιτωλοακαρνανίας (συντονιστικό κέντρο του δικτύου «**ΤΑ ΠΟΤΑΜΙΑ ΣΤΗ ΦΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ**») έθεσαν στόχους (γνωστικούς, επιστημονικούς, συμμετοχικούς, κοινωνικούς, αισθητικούς), ώστε οι μαθητές:

- Να παρατηρήσουν, να κατανοήσουν και να αξιολογήσουν τις αξίες και λειτουργίες του ποταμού, και της γύρω περιοχής του (παραποτάμια ζώνη).
- Να προσεγγίσουν τις παραδοσιακές, οικονομικές, παραγωγικές και πολιτισμικές διαστάσεις των παραπάνω οικοσυστημάτων.
- Να ασκηθούν στην επιστημονική μεθοδολογία, στην παρατήρηση, στην κριτική προσέγγιση του θέματος.
- Να αναπτύξουν σχέσεις συνεργασίας και αλληλοστήριξης μέσα από την ομαδοσυνεργατική επεξεργασία του θέματος.
- Να καλλιεργήσουν το σεβασμό στις διαφορετικές απόψεις.
- Να πραγματοποιήσουν συνεργασία με ειδικούς και εμπειρότερους.
- Να εκφραστούν ζωγραφίζοντας σχετικά με το θέμα.
- Να σχεδιάσουν χάρτες διαδρομών.
- Να κατασκευάσουν πόστερ – αφίσα.
- Να τραγουδήσουν και να χορέψουν.
- Να δραματοποιήσουν μύθους, θρύλους, παραδόσεις, έθιμα.
- Να εκτιμήσουν την αξία της πολιτισμικής μας κληρονομιάς και να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα διατήρησής της.

3. ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Το πρόγραμμα εκπονήθηκε στηριζόμενο σε ένα συνδυασμό ομαδοσυνεργατικών και βιωματικών εργασιών οι οποίες υλοποιήθηκαν με διερευνητική προσέγγιση του θέματος, μελέτη, έρευνα και διαθεματική αντιμετώπιση της επιμέρους θεματολογίας, με τρόπο μαθητοκεντρικό και συνεργατικό. Επιλέχθηκαν επίσης η Μέθοδος PROJECT, καθώς και η Μελέτη Πεδίου (Αροάνιος, Λάδωνας, Λούσιος, Αλφειός).

Ο ρόλος του δασκάλου ήταν καθοδηγητικός, εμπνευστικός, συμβουλευτικός (παρακολουθούσε τη διαδικασία, παρατηρούσε τους μαθητές, παρενέβαινε όταν παρουσιαζόταν ανάγκη και τους ενθάρρυνε), ενώ το κέντρο βάρους της ανάπτυξης του προγράμματος μετατέθηκε στους μαθητές και στη συλλογική μορφή εργασίας.

4. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Οι παραπάνω μεθοδολογικές προσεγγίσεις εμπλουτίστηκαν με δραστηριότητες όπως τη συζήτηση σχετικά με τη λαογραφική παράδοση των ελληνικών ποταμών, την εργασία σε ομάδες στην τάξη και στα πεδία μελέτης των συνεργαζόμενων Κ.Π.Ε. , τη βιβλιογραφική έρευνα, την επεξεργασία στοιχείων και δεδομένων, τη μελέτη στο πεδίο (μονοήμερες και τριήμερες εξορμήσεις), την αφηγηματική ανασύνθεση, τα ταξίδια κατευθυνόμενης φαντασίας, την πνευματική διέγερση (συγκρουσιακή ιδεοθύελλα), τις δραματοποιήσεις και τις δραστηριότητες δημιουργικής έκφρασης.

5. ΔΡΑΣΕΙΣ – ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Υλοποιώντας το πρόγραμμα, οι μαθητές χωρίστηκαν σε δέκα τετραμελείς ομάδες και συνεργάστηκαν ως ομάδα αλλά και με τις άλλες ομάδες. Επεξεργάστηκαν το γενικό θέμα χωρίζοντάς το σε επιμέρους ενότητες. Εργάστηκαν στην τάξη και σε εργαστήρια των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που επισκέφτηκαν αλλά και στη φύση. Άντλησαν πλούσιο πληροφοριακό υλικό μέσα από

- βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά και εγκυκλοπαίδειες, το διαδίκτυο, τις συνεντεύξεις από ειδικούς αλλά και εναπομείναντες μυλωνάδες και νεροτριβές, τις ενημερώσεις από εκπαιδευτικούς των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, τις βιβλιοθήκες των Κ.Π.Ε. και του σχολείου μας.
- Συνεργάστηκαν με το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Θέρμου Αιτωλοακαρνανίας και το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Κλειτορίας Αχαΐας, με το Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης της Δημητσάνας, το Λαογραφικό Μουσείο Στεμνίτσας και το Λαογραφικό Μουσείο Βαρνάβα Αττικής. Επεξεργάστηκαν το αρχικό υλικό που συγκεντρώθηκε καθώς και το υλικό των εξορμήσεων. Κατέγραψαν υλικό σχετικό με τα ελληνικά ποτάμια και τη μυθολογία τους, έθιμα από πολλές περιοχές της Ελλάδας σχετικά με τα ποτάμια, παροιμίες που αφορούν το θέμα μας, αινίγματα, δημοτικά τραγούδια και παραδόσεις σχετικές με το χτίσιμο των γεφυριών από αρκετά γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας μας.
- Εμπνεύστηκαν και δημιούργησαν τις δικές τους ιστορίες για τις Ναϊάδες που ψιθύριζαν λόγια μαγικά όση ώρα τάραζαν την ησυχία του βασιλείου τους και για τους γεροπλάτανους που είχαν να διηγηθούν ιστορίες. Φαντάστηκαν ιστορίες με νεράιδες που λούζονταν κάτω από το ασημένιο φως του φεγγαριού και ξελόγιαζαν περαστικούς και κατοίκους. Έγιναν ποιητές της ομορφιάς και του μεγαλείου της φύσης και έγραψαν τις εντυπώσεις τους. Ζωγράφισαν, όσα οι αισθήσεις μας κατέγραψαν.
- Δύο πενταμελείς ομάδες έγραψαν θεατρικό έξι σκηνών επηρεασμένο από το θέμα της εργασίας. Αφορούσε το στέριωμα ενός γεφυριού σε κάποιο ελληνικό χωριό πολλές δεκαετίες πριν, τότε που η τεχνολογία ήταν μιας άλλης εποχής και η ζωή των κατοίκων περιγράφεται μόνο στις σελίδες της Λαογραφίας μας.
- Δραματοποίησαν ακόμα δύο έθιμα το έθιμο του Κλήδονα και το έθιμο των χτιστάδων των πέτρινων παραδοσιακών γεφυριών.
- Συγκέντρωσαν την εργασία τους σε βιβλίο 32 έγχρωμων σελίδων.
- Ενημέρωσαν τη σχολική κοινότητα με πίνακα ανακοινώσεων κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του προγράμματος αλλά και στο τέλος, με την πραγματοποίηση ημερίδας στην οποία συμμετείχαν γονείς και αρχές της πόλης.

6. ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Η διαδικασία της αξιολόγησης περιελάμβανε τρεις φάσεις:

-Αρχική Αξιολόγηση (Διερεύνηση), όπου με συζήτηση, διερεύνηση και καταγραφή των ενδιαφερόντων των μαθητών απέβλεπε στην εκτίμηση των στόχων, των θεμάτων και των δράσεων που έπρεπε να αναπτυχθούν και να επιτευχθούν.

-Διαμορφωτική Αξιολόγηση με ερωτηματολόγια και καταγραφή των δυσκολιών, των νέων αναγκών και της ανταπόκρισης μαθητών, που απέβλεπε στην επίτευξη των στόχων, τις απαραίτητες αλλαγές λόγω δυσκολιών ή νέων αναγκών και την αξιοποίηση ιδεών και προτάσεων που προέκυπταν από την υλοποίηση του προγράμματος.

-Τελική αξιολόγηση, όπου με την παρουσίαση του προγράμματος, έκδοση έντυπου και τη διάχυση των αποτελεσμάτων της ετήσιας εργασίας απέβλεπε στην επίτευξη στόχων, την τήρηση του χρονοδιαγράμματος, την επιτυχή διαθεματική και συστημική προσέγγιση του θέματος, την αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η υλοποίηση του προγράμματος κατέδειξε το διαφορετικό τρόπο κατάκτησης των γνώσεων και τη διαμόρφωση δημοκρατικών σχέσεων μεταξύ των μαθητών και των μαθητών – δασκάλων, με σεβασμό στη διαφορετική άποψη, στην επιχειρηματολογία και στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών και συνεργασιών. Οι μαθητές έδειξαν ενδιαφέρον για το αντικείμενο της έρευνάς τους και επηρέασαν θετικά τους συμμαθητές τους, ενώ ενθουσίασαν τους γονείς για τον τρόπο προσέγγισης του περιεχομένου του προγράμματος.

Το παιδαγωγικό κλίμα και η συνεργατικότητα μεταφέρθηκαν σε ολόκληρη την εκπαιδευτική διαδικασία, αποδεικνύοντας την αξία αλλά και την αναγκαιότητα της ύπαρξης τέτοιων εκπαιδευτικών καινοτομιών στη σχολική πραγματικότητα.

Η διάχυση των αποτελεσμάτων της εργασίας στη Βούλα (το έντυπο μοιράστηκε στο σχολείο μας και σε σχολεία του Δήμου μας) αλλά και η προοπτική χρησιμοποίησης ολόκληρου του παραχθέντος εκπ/κού υλικού ως εγχειρίδιο και μέσο διδασκαλίας για τις επόμενες τάξεις, αποτελούν επίσης σημαντικά οφέλη από την εφαρμογή του προγράμματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αθανασάκης Α, Κουσουρήs Θ, 1987, Οικολογική παιδεία και περιβαλλοντική Αγωγή, Εκδ. Μπουκουμάνης, Αθήνα
2. Γεράκης Π. , Κούκουρας Α, Αρριανούτσου Μ , 1986. Ερμηνευτικό λεξικό οικολογικών όρων, Εκδ. Γαργατάνης, Θεσ/νίκη
3. Κουσουρήs Θ, Αθανασάκης Α, 1994. Περιβάλλον – Οικολογία – Εκπ/ση, Εκδ. Σαββάλα, Αθήνα
4. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας , 1997. Βιώσιμη ανάπτυξη με την Περιβαλλοντική Αγωγή, Μεσολλόγγι
5. Καλκάνης Γ.Κ. και Χατήρης 1990. Προστασία Περιβάλλοντος. Διδακτικές σημειώσεις ΤΕΙ Αθήνας
6. Τσακίρης Γ. 1195. Υδάτινοι πόροι : 1. Τεχνική Υδρολογία. Εκδ. Συμμετρία , Αθήνα
7. Κ.Π.Ε. Θέρμου , Η Τριγωνίδα και ο Εύηνος ποταμός
8. Κ.Π.Ε.Κλειτορίας, Αροάνιος ποταμός και παραπόταμοί του
9. Ο.Ε.Δ.Β.Γνωρίζω την Ελλάδα , Γεωγραφία της Ε΄τάξης
10. Ο.Ε.Δ.Β. , Γεωγραφία Β΄ Γυμνασίου
11. G. TYLLER MILLER , JR , Βιώνοντας στο Περιβάλλον Ι , Εκδ. Ιων
12. Περ/ντική Εκπ/ση στο σχολείο , Τόμος « Νερό» , φάκελος WWF
13. «Το ποτάμι», Εγχειρίδιο παιδαγωγικών δραστηριοτήτων, Αθήνα 1999
14. «Ένα κουτί γεμάτο νερό», Εκδ. Καλειδοσκόπιο
15. «Νεροπεριπέτειες – Νεροδιαδρομές», Εκδ. 4^ο Δημ. Σχ. Βούλας, 2003
16. «Από τη φερωτή στον υδροστρόβιλο», Εκδ. 4^ο Δημ. Σχ. Βούλας, 2005
17. «Τα ελληνικά ποτάμια στη φύση, στην παράδοση και στον πολιτισμό», φάκελος εκπ/κού υλικού, Κ.Π.Ε. ΘΕΡΜΟΥ
18. Ιωάννη Αρβανίτη, «Από τις πηγές του λαού μας – Τα μνημεία του λόγου. Α. Ποιητικά και πεζά κείμενα», Αθήνα 1985
19. Νικόλαος Πολίτης, «Παροιμίες», τόμος Γ΄, Εκδ. Βιβλιόραμα, 1988
20. Νικόλαος Πολίτης, «Δημοτικά τραγούδια», εκδ. Γράμματα, 1991

21. Ρένου Ηρακλή & Στάντη Αποστολίδη, «Ανθολογία της Νεοελληνικής Γραμματείας – Η ποίηση», Εκδ. Τα Νέα Ελληνικά, Αθήνα, 11^η έκδ.
22. Νικόλαου Γ. Πολίτη «Παραδόσεις» Α' & Β' τόμος, εκδόσεις Γράμματα
23. «Ενημερωτικό Δελτίο 2000» του Λαογραφικού Ιστορικού Μουσείου Λάρισας, άρθρο των κυριών Αγγελικής Βαφειαδάκη και Λίνας Μουσιώνη
24. Άρθρα των κυριών Μιχαήλ Μερακλή, καθηγήτη Πανεπιστημίου Αθηνών και Δημητρίου Γόνη, καθηγήτη Πανεπιστημίου Αθηνών από τα Πρακτικά της Επιστημονικής Συνάντησης με θέμα: «Το νερό, πηγή Ζωής, Κίνησης, Καθαρού», που οργάνωσε το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης το Δεκέμβριο του 1997
25. Η «Ελληνική Μυθολογία» του Γάλλου ακαδημαϊκού Jean Richerpin, έκδοση 1953
26. Κώστα Ρωμαίου, «Κοντά στις ρίζες», εκδ. Εστία, Αθήνα 1980
27. Κώστα Ρωμαίου, «Το αθάνατο νερό», Αθήνα 1973
28. Μιχάλης Γ. Μερακλής, «Ελληνική Λαογραφία – Ήθη και Έθιμα», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1988
29. «Τα πέτρινα γεφύρια», Επτά ημέρες, ένθετο της Καθημερινής.